

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

Історико-філологічний факультет

Кафедра української та зарубіжної літератур

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Одеса 2025

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»**

Історико-філологічний факультет

Кафедра української та зарубіжної літератур

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Одеса 2025

УДК 811.161.2'42 (075.8)

Рекомендовано до друку вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

(протокол № 6 від 27 листопада 2025 року)

Редакційна колегія

Авксентьєва Г. А., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Босва Е. В., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Павлюк Н. Л., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Рецензенти

Шевченко Т. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Кон О. О. – кандидат філологічних наук, доцент, декан історико-філологічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Теорія та практика аналізу художнього тексту: сучасні вектори досліджень : зб. наук. статей. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. Вип. 3. 197 с.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», 2025

зафіксованих у кінотексті. Усе це доводить, що субтитрування — це багаторівневий перекладацький процес, який вимагає не лише професійності, а й етичної відповідальності. Результати дослідження можуть бути використані у подальших наукових розвідках, а також у практичній підготовці перекладачів.

Література

1. Горшкова В. Є. Переклад у кіно. Іркутськ, 2006. 278 с.
2. Журавель Т. Дублювання і субтитрування як види кіноперекладу. *Таврійські філологічні наукові читання: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (25-26 січня 2019 р.), 2019. С. 86–91.*
3. Сіроштан Т. Специфіка перекладу англomовних кінематографічних текстів : кваліфікаційна робота. Суми, 2020. 77 с.
4. Цивьян Ю. Г. К метасемиотическому описанию повествования в кинематографе. *Труды по знаковым системам. Ученые записки Тартус. гос.ун-та.* Вып.17. 1984. С. 109-113.

Наталя КЕРДІВАР,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур

Університету Ушинського

Катерина БУДАНОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти

3 року навчання історико-філологічного факультету

Університету Ушинського

ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ ЯК СВІДОК ЧАСУ: ВИКЛАДАННЯ РОМАНУ МАРІЇ МАТІОС «СОЛОДКА ДАРУСЯ» ІЗ УРАХУВАННЯМ ІСТОРИЧНОГО БЕКГРАУНДУ

The article examines Maria Matios's novel Sweet Darusya as a literary testimony of historical time and a resource for shaping national memory among high

school students. The author emphasizes the importance of integrating historical context into the teaching of the novel, which fosters empathy, ethical reflection, and critical thinking. The analysis demonstrates that combining literary and cultural-historical approaches allows the text to function not only as an aesthetic work but also as a didactic tool that interprets the traumas of the twentieth century through a personal story. The material outlines methodological strategies for teaching the novel as a dialogue with the past, thus enhancing the educational potential of literature.

Key words: *historical memory, trauma, school teaching, literary text, national identity, pedagogical interpretation.*

Постановка проблеми. Художній текст у сучасній гуманітарній освіті розглядається не лише як об'єкт естетичного сприйняття, а й як джерело історичної пам'яті, спосіб осмислення колективного досвіду нації. У цьому контексті проза Марії Матіос набуває особливого значення: її романи «Солодка Даруся», «Нація», «Майже ніколи не навпаки» поєднують художню інтерпретацію людської долі з відображенням історичних травм ХХ століття: війни, тоталітаризму, втрати, мовчання як форми виживання.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю інтеграції історичного підходу у викладання сучасної української прози, особливо в старшій школі, де формуються основи історичної та національної свідомості учнів.

Педагогічна практика часто зосереджується на сюжетно-композиційному рівні тексту, не розкриваючи його історико-культурного підтексту. Унаслідок цього художній твір, здатний виступати «свідком часу», залишається лише літературним фактом, а не засобом осмислення національної пам'яті.

Звернення до роману «Солодка Даруся» як тексту-пам'яті дає змогу сформувати у старшокласників цілісне бачення української історії через людську долю, що переживає події минулого не як статистику, а як особисту травму та духовний досвід.

Творчість Марії Матіос неодноразово ставала об'єктом літературознавчого аналізу, проте саме в аспекті історичної пам'яті та художнього свідчення часу вона осмислюється лише в окремих працях сучасних дослідників.

Метою статті є з'ясування потенціалу роману Марії Матіос «Солодка Даруся» як художнього свідчення історичного часу та визначення можливостей його педагогічної інтерпретації в контексті шкільної літературної освіти. У центрі уваги: поєднання літературознавчого й історико-культурного аналізу, спрямованого на формування в учнів історичної пам'яті, етичної рефлексії та здатності до емпатійного прочитання художнього тексту. Таке поєднання дає змогу розглядати твір не лише як естетичну художню цінність, а й як дидактичний ресурс, що формує у старшокласників критичне мислення, усвідомлення тяглості історичних подій і морально-ціннісних орієнтирів у межах українського культурного простору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Творчість Марії Матіос посідає помітне місце в сучасному українському літературознавстві, зокрема у студіях, присвячених проблемам художньої пам'яті, жіночої ідентичності, наративу травми та взаємодії індивідуальної і колективної свідомості.

О. Буряк (2023) у своїй розвідці наголошує на тому, що образ матері у романі «Мамі» розгортається як універсальний символ жіночої жертвності, який трансформується з приватного психологічного стану у знак національної стійкості. Дослідниця розглядає материнський досвід як метафору історичного болю, підкреслюючи кордоцентричний характер прози Матіос [2]. Г. Гримашевич (2024) звертає увагу на лінгвокультурні особливості тексту, показуючи, що діалектна лексика не лише локалізує події, а й передає ментальний код регіону, формуючи культурно-історичний колорит, без якого художній світ Марії Матіос утратив би свою автентичність [4]. Питання мовного моделювання історичної реальності розкриває М. Ємельянова (2019), досліджуючи засоби зображення подій на Гуцульщині у романі «Солодка Даруся». Вона аналізує поєднання поезики усного мовлення, елементів народного світогляду та індивідуально-авторських метафор, які формують ефект «живої історії» у художньому тексті. Особливу увагу дослідниця приділяє відтворенню «мови травми», а саме, способів, якими персонажі

вербалізують або приховують досвід насильства та страху [5]. На типології жіночих образів зосереджується О. Капленко (2020), яка пропонує класифікацію жіночих персонажів у прозі письменниці як моделей духовного спротиву в умовах патріархальної та тоталітарної культури. Авторка розглядає художній простір романів як поліфонічну систему, де різні голоси жінок творять єдиний дискурс національної пам'яті [6]. Ж. Колоїз (2010), що використання говіркових елементів несе функцію етнокультурного маркера, який забезпечує автентичність художнього світу. Діалектна мова, на її думку, стає засобом збереження колективної пам'яті, адже саме через мовлення персонажів передається історичний досвід регіону [7]. У розвідці О. Шукай (2022) порушується питання жіночої долі в українській прозі кінця XX - початку XXI століття. Дослідниця наголошує, що у творчості Марії Матіос жіноча доля постає не лише як приватна трагедія, а як спосіб осмислення історії нації, що пережила руйнування, війну й втрату духовних опор [12]. Цікавий ракурс пропонує Л. Волошук (2013), яка аналізує поліфонію художнього світу письменниці, вказуючи на поєднання епічного, психологічного й фольклорно-міфологічного начал. На її думку, багатоголосся прози письменниці створює особливу форму історичного наративу, де минуле існує у свідомості героїв як етична пам'ять [3].

Отже, сучасна наукова рецепція творчості Марії Матіос демонструє поступовий перехід від традиційного тематичного аналізу до культурологічного й антропологічного осмислення її текстів. Такий рух наукової думки засвідчує зростання інтересу до її прози як до феномена не лише літературного, а й соціокультурного, історичного, психологічного.

Водночас методичні аспекти викладання творів письменниці у школі, особливо із урахуванням історичного контексту, травматичного досвіду й виховного потенціалу, залишаються недостатньо розробленими, що відкриває простір для нових педагогічних інтерпретацій.

Виклад основного матеріалу. Особливе значення має мотив мовчання як подвійний знак – і захисту, і пам'яті у художньому дискурсі Марії Матіос. Мовчання Дарусі прочитується не як дефект, а як відповідь на насильство історії, що позбавляє людину голосу, але не гідності; у педагогічному плані це відкриває шлях до інтерпретації тексту як «тексту-свідчення», що вчить емпатії та історичного співпереживання [12].

Мовно-стилістична тканина роману забезпечує ефект «присутності історії» всередині персонажів: гуцульська говірка, інтонаційна ритміка, образність і фразеологія працюють як носії етнопам'яті [5; 7]. Діалектизми тут не лише локалізують простір, а й виконують функцію культурного маркера, що зберігає тяглість спільнотного досвіду [7].

Жіночий досвід у прозі письменниці постає як етичний контрапункт історії: жіноча чутливість і материнська пам'ять структурують моральний горизонт твору, переводячи приватну драму в національний вимір [2; 6]. Завдяки цьому роман продуктивний для шкільного курсу не лише як об'єкт аналізу, а як ресурс формування етичної рефлексії старшокласників [2; 12].

Поліфонія художнього світу, поєднання епічного, психологічного, фольклорно-міфологічного начала, створює багатоголосий наратив пам'яті, де індивідуальні голоси співвідносяться з голосом спільноти [3]. У такій оптиці простір і час роману працюють як носії пам'яті: структура оповіді вибудовує кілька «позицій спостереження часу» зсередини досвіду героїні, з перспективи автора й «надспостереження» читача [1].

Відтак, звідси методична проєкція: вивчення твору з урахуванням історичного бекграунду доцільно будувати як діалог із минулим, а саме через реконструкцію контекстів, роботу з документальними свідченнями, етичні дискусії й інтерпретаційне читання, яке зосереджується на мотивах пам'яті, травми, мовчання [5; 12; 2].

Художній світ роману «Солодка Даруся» постає як свідчення часу, у якому історичне й особисте зливаються в єдину трагічну тканину людського досвіду. Доля окремої людини віддзеркалює спільну травму спільноти: мовчання, страх, пам'ять, і саме це поєднання історії та психології перетворює твір на «документ» духовної епохи [1]. Твір відтворює досвід епохи, позначеної насильством і колективною провиною, й водночас зберігає голос моральної істини, чия трагедія стає етичним маркером часу. Через приватну долю Дарусі розкривається мозаїка історичних катастроф Гуцульщини: депортації, доноси, страх перед владою. Як зазначає М. Ємельянова, мовна система у прозі Матіос «відображає історичну пам'ять регіону», адже лексика, синтаксис і фольклорні елементи фіксують етапи духовного спротиву. Саме тому текст функціонує як художній «архів часу» - форма збереження пам'яті, коли історія відчувається не як подія, а як біль, що живе в мові [5].

На рівні сюжету роман постає як реконструкція історичної травми: доля родини Ілашуків – символ понівеченого українського XX століття. Простір села стає метафорою національної пам'яті: у ньому співіснують святість, насильство, гріх і мовчання. У цьому контексті «Солодка Даруся» є не лише психологічним романом, а й художнім свідченням доби, що документує моральну вартість виживання в умовах тоталітарного абсурду [1]. Ключовим у структурі твору є мотив мовчання, який виконує подвійне смислове навантаження: як форма захисту й водночас форма пам'яті. Мовчання героїні перетворюється на «етичну мову страждання», своєрідний код пам'яті, що фіксує межу, за якою слово втрачає силу.

Цей мотив відкриває широкий педагогічний потенціал тексту: у процесі навчального аналізу учні можуть усвідомити, що мовчання не завжди є проявом слабкості, іноді воно стає знаком внутрішньої гідності, спротиву, духовної оборони. Як слушно зазначає О. Шукай, жіночі образи у прозі Матіос мають виховний вимір, вони вчать співчуття, здатності любити навіть після втрати, спонукають до моральної рефлексії над історією [12].

У педагогічному плані вивчення роману доцільно будувати як діалог із минулим: поєднувати літературознавчий аналіз із реконструкцією історичного контексту, залучати документальні джерела, спогади, свідчення. Такий підхід дозволяє учням бачити в тексті не лише художній вимисел, а й живу пам'ять покоління. Ефективними є етичні дискусії «Чи можна мовчати, щоб зберегти душу?», «Де межа між правдою і виживанням?», що формують у старшокласників критичне мислення, емоційний інтелект, уміння співвідносити особистий досвід із колективною історією.

Як наголошує О. Буряк, новітня проза Марії Матіос наскрізно пронизана мотивом «вічного материнського болю», який перегукується з національними архетипами страждання й жертвності. Саме тому її твори, зокрема «Солодка Даруся», мають виняткову педагогічну цінність: вони дають змогу відчувати історію не як абстрактну послідовність фактів, а як живий духовний досвід, у якому збережено найтонші людські почуття.

Таким чином, аналіз роману Марії Матіос у контексті історичної пам'яті відкриває можливість поєднати літературу, етику й громадянську освіту. Художній текст стає інструментом не лише естетичного, а й морального та патріотичного виховання, він учить слухати голос минулого, щоб краще зрозуміти власний час.

Висновки. Отже, художня проза Марії Матіос постає як простір осмислення історичної пам'яті, у якому приватна драма людини перетворюється на узагальнення колективного досвіду. Її роман «Солодка Даруся» є не лише зразком психологічної прози, а й своєрідним документом епохи, що зберігає голос народу, приглушений історичними травмами. Вивчення цього тексту в школі з урахуванням історичного контексту дозволяє поєднати естетичне сприйняття з формуванням етичних і громадянських цінностей, розвиває емпатію, критичне мислення та почуття історичної відповідальності. Застосування інтегрованих методик: контекстуального читання, дискусій, міжпредметних зв'язків – розкриває потенціал роману як

інструмента пізнання історії через людську долю. Отже, художній текст у сучасній освіті виконує роль посередника між минулим і сьогоденням, формуючи у молоді вміння бачити у літературі не лише мистецтво слова, а й живий досвід нації.

Література

1. Бондаревська І. В. Час твору і час життя: часові структури роману Марії Матіос «Солодка Даруся». *Проблеми слов'янознавства*. 2015. Вип. 20. С. 20–27.
2. Буряк О. Ф. Образ матері в романі Марії Матіос «Мамі». *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 31. Т. 1. С. 196–199. DOI: 10.32782/tps2663-4880/2023.31.33.
3. Волошук Л. В. Поліфонія художнього світу прози Марії Матіос. *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2013. № 1. Режим доступу: <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/18>.
4. Гримашевич Г. І. Діалектизми в романі Марії Матіос «Мами». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія*. 2024. Вип. 1 (102). С. 82–92. DOI: 10.35433/philology.1(102).2024.82-92.
5. Ємельянова М. О. Мовні засоби зображення історичних подій на Гуцульщині в ХХ столітті у романі Марії Матіос «Солодка Даруся». *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2019. С. 45–54. Режим доступу: URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/10140/1/емельянова_стаття_солодка_даруся.pdf
6. Капленко О. М. До питання типології жіночих образів у прозі Марії Матіос. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 8: Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. 2020. Вип. 14. С. 112–130. DOI: 10.31.65/2520-6966-2020-14f-98-112-130.

7. Колоїз Ж. В. Діалектизми в романі Марії Матіос «Солодка Даруся». *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 4. С. 98–117. DOI: 10.31812/filstd.v4i0.934.
8. Матіос М. Солодка Даруся: драма на три життя. Львів: Піраміда, 2004. 224 с.
9. Матіос М. Нація: новели. Львів: Піраміда, 2001. 192 с.
10. Матіос М. Майже ніколи не навпаки: сімейна сага. Львів: Піраміда, 2007. 312 с.
11. Матіос М. Мамі: драма на шість дій. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2023. 296 с.
12. Шукай О. І. Феномен жіночої долі в українській прозі кінця XX — початку XXI століття (на матеріалі творчості Марії Матіос). *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки*. 2022. Вип. 24. С. 45–56. DOI: 10.31494/2412-9208-2022-1-24-45-56.

Наталя КЕРДІВАР,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур
Університету Ушинського

Аліна СТОЯНОВА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
1 року навчання історико-філологічного факультету
Університету Ушинського

**МЕХАНІЗМИ РОЗГОРТАННЯ ДЕТЕКТИВНОЇ ІНТРИГИ ТА ЇЇ
ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ В ПРОЗІ АНДРІЯ КОКОТЮХИ
(«МИСЛИВЦІ ЗА ПРИВИДАМИ»)**

The article analyzes the specifics of detective intrigue in Andriy Kokotukha's young adult novella Ghost Hunters. The intrigue is interpreted as a structural mechanism that combines the features of mass-market genre literature with the

ЗМІСТ

Авксентьєва Г. А. <i>Концепція екзистенціалізму в українській літературі</i>	4
Бандура Т. Й. <i>Імпресіонічні акценти в парадигмі текстотворення новелістики О. Кобилянської</i>	12
Боєва Е. В. <i>Стилістичний потенціал англізмів у структурі прозового та поетичного постмодерного дискурсу</i>	20
Горанська Т. В. <i>Особливості реалізації феміністичної проблематики у романі Ш. Бронте «Джен Ейр»</i>	31
Чудак С. <i>Наративні стратегії в романі Франка Тільє «Запаморочення»</i>	42
Авксентьєва Г. А., Акімов В. <i>Екзистенційна природа вибору у драматичній поемі Лесі Українка «Бояриня»</i>	52
Бандура Т. Й., Коваленко Г. <i>Екзистенційно-діалогічні засади вивчення сучасної української лірики в профільній школі</i>	62
Бандура Т. Й., Мороко М. <i>Жанрова дифузія як чинник оповідної структури роману Донни Тартт «Маленький друг»</i>	71
Боєва Е. В., Аракелян Р. <i>Можливості цифрових освітніх ресурсів у формуванні читацької компетентності школярів у процесі навчання української мови та літератури</i>	81
Боєва Е. В., Беляєвська В. <i>Переклад кінотексту за допомогою україномовних та англомовних субтитрів (на матеріалі кінофільму «20 днів у Маріуполі»)</i>	91
Кердівар Н. І., Буданова К. <i>Художній текст як свідок часу: викладання роману Марії Матіос «Солодка Даруся» із урахуванням історичного бекграунду</i>	99
Кердівар Н. І., Стоянова А. <i>Механізми розгортання детективної інтриги та її жанрові особливості в прозі Андрія Кокотюхи («Мисливці за привидами»)</i>	107
Кердівар Н. І., Чавдар О. <i>Особливості вивчення сучасної української прози в</i>	

Наукове видання

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Підп. до друку. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарний «Times New Roman» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 11.

Наклад 100 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторовий

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02. 03. 2007 р.

Тел. 0949464393, email – 7431391@gmail.com